ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

КАФЕДРА СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ КІБЕРБЕЗПЕКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Система двофакторної аутентифікації на основі криптографічних протоколів»

зі спеціальності *125 Кібербезпека*
(код, найменування спеціальності)

освітньо-професійної програми *Інформаційна та кібернетична безпека*
(назва програми)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ігор ГУЛЕНОВ
(підпис)

Виконав: здобувач вищої освіти групи БСД-43
ГУЛЕНОВ Ігор
(прізвище, ім'я)

Керівник д.т.н., професор КОЖУХІВСЬКИЙ Андрій
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я)

Рецензент _____
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я)

Київ 2025

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Кафедра Систем та технологій кібербезпеки
Ступінь вищої освіти Бакалавр
Спеціальність 125 Кібербезпека
Освітньо-професійна програма Інформаційна та кібернетична безпека

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри ІКБ
_____ Галина ГАЙДУР
“___” _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Гуленову Ігорю Івановичу
(прізвище, ім’я)

1. Тема кваліфікаційної роботи:
«Система двофакторної аутентифікації на основі криптографічних протоколів»

керівник кваліфікаційної роботи Кожухівський Андрій, д.т.н.
(прізвище, ім’я, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій від «___» _____ 2025 року № ____.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи 06.06.2024 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи
наукова та технічна література з теми 2FA;
стандарти RFC 4226, RFC 6238, RFC 6287, RFC 8446;
ISO/IEC 27001, ISO/IEC 29115;
експериментальні результати реалізації прототипу;

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1. Огляд сучасних підходів до двофакторної аутентифікації.
2. Аналіз криптографічних протоколів (HOTP, TOTP, DH/ECDH, TLS).
3. Проєктування та реалізація прототипу 2FA-системи.

5. Перелік графічного матеріалу
Презентація PowerPoint.

6. Дата видачі завдання 28.02.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ зп	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення актуальності проблеми двофакторної аутентифікації	03.03.2025 р.	
2.	Огляд наукової та технічної літератури, аналіз сучасних 2FA-підходів	20.03.2025 р.	
3.	Дослідження та порівняння криптографічних протоколів (HOTP, TOTP, DH/ECDH, TLS)	10.04.2025 р.	
4.	Проєктування архітектури та функціональних вимог прототипу	30.04.2025 р.	
5.	Реалізація прототипу системи двофакторної аутентифікації	31.05.2025 р.	
6.	Тестування продуктивності та оцінка стійкості до основних атак	01.06.2025 р.	
7.	Оформлення результатів дослідження та підготовка доповіді до захисту	06.06.2025 р.	

Здобувач вищої освіти _____ Ігор ГУЛЕНОВ
(підпис) *(ім'я, прізвище)*

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Андрій КОЖУХІВСЬКИЙ
(підпис) *(ім'я, прізвище)*

ВІДГУК РЕЦЕНЗЕНТА
на кваліфікаційну роботу

здобувача ГУЛЕНОВА Ігоря
на тему: «Система двофакторної аутентифікації на основі криптографічних протоколів»

Актуальність: Забезпечення безпеки доступу до інформаційних ресурсів є критично важливим для сучасних веб- та корпоративних систем. Однофакторна аутентифікація виявила свою вразливість перед фішингом, brute-force та витоками паролів. Запропонована система двофакторної аутентифікації на базі стандартів HOTP/TOTP, Diffie–Hellman/ECDH та TLS/SSL підвищує стійкість до MITM-, replay- та SIM-swap-атак і знижує ризики несанкціонованого доступу.

Позитивні сторони:

1. Чітко обґрунтовано актуальність проблеми 1FA та переваги 2FA.
2. Глибокий аналіз криптографічних протоколів (HOTP, TOTP, OCRA, DH/ECDH, TLS 1.3) із посиланням на RFC та ISO/IEC.
3. Проведено комплексне тестування: функціональне, навантажувальне (до 500 сесій) та пентест, із документованими результатами.

Недоліки:

1. Було б корисно додати кейси реальної інтеграції в існуючу корпоративну мережу для демонстрації сумісності.
2. Відсутня порівняльна оцінка витрат на впровадження 2FA-рішення в різних секторах (IT vs. фінанси).

Відзначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку кваліфікаційної роботи.

Висновок: Враховуючи недоліки, кваліфікаційна робота заслуговує оцінку **“добре”**, а здобувач(ка) **ГУЛЕНОВ Ігор** – присвоєння кваліфікації бакалавр з кібербезпеки за освітньою програмою Інформаційна та кібернетична безпека.

Рецензент:

(науковий ступінь, вчене звання)	*(підпис)*	*(ім’я, прізвище)*

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Направляється здобувач ГУЛЕНОВ Ігор до захисту кваліфікаційної роботи
(прізвище, ім'я)
спеціальності 125 Кібербезпека
освітньо-професійної програми Інформаційна та кібернетична безпека
(шифр і назва спеціальності)
на тему: «Система двофакторної аутентифікації на основі криптографічних протоколів».

Кваліфікаційна робота і рецензія додаються.

Директор інституту _____ Євгенія ІВАНЧЕНКО
(підпис) *(ім'я, прізвище)*

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Здобувач ***ГУЛЕНОВ Ігор*** обрав тему роботи, метою якої було дослідити методи та засоби захисту кінцевих точок організації та розробка рекомендацій щодо її реалізації. Перелік використаних джерел свідчить про вміння здобувачем розбиратись в наукових питаннях та застосовувати їх при дослідженнях. Під час виконання кваліфікаційної роботи ***ГУЛЕНОВ Ігор*** показав добру теоретичну та практичну підготовку, вміння самостійно вирішувати питання і робити висновки. Роботу виконував сумлінно, акуратно та вчасно за планом.

Все це дозволяє оцінити виконану кваліфікаційну роботу здобувача ***ГУЛЕНОВА Ігоря*** на оцінку **"добре"** та присвоїти йому кваліфікацію бакалавр з кібербезпеки за освітньою програмою Інформаційна та кібернетична безпека.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Андрій КОЖУХІВСЬКИЙ
(підпис) *(ім'я, прізвище)*
"____" _____ 2025 року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Здобувач **ГУЛЕНОВ Ігор** допускається до захисту даної кваліфікаційної роботи в Екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри Систем та технологій кібербезпеки
(назва)
_____ Галина ГАЙДУР
(підпис) *(ім'я, прізвище)*

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи: 44 сторінки, 10 рисунків, 12 джерел.

Об'єкт дослідження – інформаційно-комунікаційні системи з багатофакторною аутентифікацією.

Предмет дослідження – криптографічні протоколи та алгоритми, що забезпечують реалізацію двофакторної аутентифікації (HOTP, TOTP, Diffie–Hellman/ECDH, TLS).

Мета роботи – розробити та апробувати прототип системи двофакторної аутентифікації на основі сучасних криптографічних протоколів і надати практичні рекомендації щодо його впровадження.

Методи дослідження – опрацювання наукової й технічної літератури, аналіз стандартів (RFC, ISO/IEC), криптоаналіз, побудова UML-діаграм, експериментальна реалізація прототипу, функціональне та навантажувальне тестування, пентестування.

У роботі проведено огляд сучасних підходів до двофакторної аутентифікації, класифікацію факторів («знання», «володіння», «біометрія») та порівняльний аналіз популярних 2FA-методів (SMS-OTP, апаратні токени, мобільні додатки). Розглянуто теоретичні основи симетричної та асиметричної криптографії, протоколи обміну ключами Diffie–Hellman/ECDH, алгоритми HOTP/TOTP/OCRA, а також механізми TLS/SSL для захищеного каналу. Визначено функціональні й нефункціональні вимоги до системи, спроєктовано її архітектуру та послідовність протоколів аутентифікації.

Реалізовано прототип на технологічному стеку Node.js/Express + React з використанням PostgreSQL, RabbitMQ і AES-GCM для шифрування seed-ключів. Проведено функціональне, навантажувальне та пентестове тестування: середній час відповіді не перевищує 150 мс при 500 одночасних сесіях, підтверджено стійкість до MITM, replay-атак, brute-force, SIM-swap/SS7 та SQL-ін'єкцій.

На основі отриманих результатів запропоновано варіант інтеграції прототипу в існуючу інфраструктуру, рекомендації щодо ротації ключів, лімітування спроб,

відновлення доступу за допомогою резервних кодів, а також шляхи покращення UX через впровадження push-повідомлень і WebAuthn.

Галузь використання – інформаційна безпека веб- та корпоративних систем, розробка захищених сервісів з багатофакторною аутентифікацією.

ДВОФАКТОРНА АУТЕНТИФІКАЦІЯ, КРИПТОГРАФІЧНІ ПРОТОКОЛИ, ПРОТОКОЛИ ОБМІНУ КЛЮЧАМИ, HOTP, TOTP, TLS/SSL, ПРОЄКТУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ, ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРОТОТИПУ, ТЕСТУВАННЯ ТА ОЦІНКА БЕЗПЕКИ, ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА СИСТЕМ

ЗМІСТ

Стор.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ …… 9

ВСТУП ……..…… 10

1 **ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ДВОФАКТОРНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ** ….…….……...…. 13

1.1 Огляд літератури та аналіз сучасних підходів до двофакторної аутентифікації …… 13
1.2 Класифікація факторів аутентифікації ……..... 13
1.3 Огляд факторів аутентифікації та їхніх характеристик …… 14
1.4 Порівняльний аналіз популярних 2FA-рішень……. 18
1.5 Основні безпеки та вразливості……. 19

2 **КРИПТОГРАФІЧНІ ПРОТОКОЛИ ДЛЯ АУТЕНТИФІКАЦІЇ** …. 20

2.1 Основи симетричної та асиметричної криптографії…… 20
2.2 Протоколи обміну ключами (Diffie–Hellman, ECDH)…… .… 21
2.3 Протоколи одноразових паролів (HOTP, TOTP,OCRA)…… . 22
2.4 TLS/SSL як основа захищеного каналу ……..... 23
2.5 Аналіз безпеки: атаки “людина посередині”, перебір, фішинг….. 24

3 **ВИМОГИ ДО ПРОЄКТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОТОТИПУ СИСТЕМИ ДВОФАКТОРНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ**…….. 27

3.1 Архітектура рішення та функціональні вимоги ……..... 27
3.2 Послідовність роботи протоколів аутентифікації……... 29
3.3 Модель загроз і заходи захисту……. 30
3.4 Вибір технологічного стеку та клієнтського інтерфейсу…… 32
3.5 Оцінка стійкості до атак…… 37

ВИСНОВКИ …….. 40

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ 42

ДЕМОНСТРАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ (Презентація) 44

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

2FA – Two-Factor Authentication

MFA – Multi-Factor Authentication

HOTP – HMAC-based One-Time Password

TOTP – Time-based One-Time Password

OCRA – OATH Challenge-Response Algorithm

DH – Diffie–Hellman

ECDH – Elliptic Curve Diffie–Hellman

TLS – Transport Layer Security

SSL – Secure Sockets Layer

HMAC – Hash-based Message Authentication Code

API – Application Programming Interface

JWT – JSON Web Token

AES-GCM – Advanced Encryption Standard in Galois/Counter Mode

QR – Quick Response (код)

UML – Unified Modeling Language

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному цифровому середовищі швидке зростання обсягів передаваних і зберігаємих даних супроводжується зростанням кількості та складності кібератак. Зловмисники активно використовують фішингові кампанії, атаки методом підбору паролів (brute-force), а також експлуатують витоки облікових даних із відкритих джерел і зламаних баз даних. У багатьох організаціях і сервісах досі застосовується лише однофакторний механізм входу за допомогою логіна та пароля, що не може гарантувати достатній рівень захисту від сучасних загроз.

Двофакторна аутентифікація (2FA) додає додатковий шар безпеки, поєднуючи два незалежні фактори: «знання» (пароль), «володіння» (OTP-токен, смартфон) або навіть біометричний параметр. Незважаючи на існування різних комерційних та відкритих 2FA-рішень, багато з них мають обмеження: централізоване зберігання ключів, вразливість до певних атак (наприклад, перехоплення SMS), висока вартість впровадження або складність інтеграції.

Криптографічні протоколи, розроблені відповідно до міжнародних стандартів (RFC, ISO/IEC), дозволяють створити гнучку, децентралізовану систему двофакторної аутентифікації з підвищеним рівнем стійкості до атак «людина посередині», replay-атаки й компрометації ключів. Розробка та апробація подібного прототипу допоможе зрозуміти практичні нюанси впровадження 2FA на базі симетричних та асиметричних методів шифрування в реальних інформаційних системах.

Об’єкт дослідження – сучасні інформаційно-комунікаційні системи, у яких реалізовані механізми багатофакторної аутентифікації користувачів. Зокрема це можуть бути веб- та мобільні сервіси, корпоративні портали та серверні рішення, що взаємодіють із зовнішніми клієнтами й внутрішніми співробітниками.

Предметом дослідження виступають безпосередньо криптографічні протоколи й алгоритми, які лежать в основі реалізації двофакторної аутентифікації:

- генерація та перевірка одноразових паролів (HOTP, TOTP, OCRA);
- протоколи обміну ключами (Diffie–Hellman, ECDH);
- механізми встановлення захищеного каналу (TLS/SSL);
- засоби виявлення та запобігання атакам «людина посередині» і replay-атакам.

Мета роботи розробка та апробація прототипу системи двофакторної аутентифікації, який забезпечує:

1. Підвищений рівень безпеки доступу до інформаційних ресурсів за рахунок використання двох незалежних факторів.
2. Відповідність міжнародним стандартам криптографії та веб-безпеки (RFC 6238, RFC 4226, TLS 1.3).
3. Мінімальне ускладнення користувацького досвіду та простоту інтеграції в існуючу інфраструктуру без значних додаткових витрат.

Наукові завдання:

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Здійснити огляд і порівняльний аналіз існуючих підходів до 2FA (SMS, апаратні токени, мобільні додатки) та виявити їхні основні вразливості.
2. Дослідити теоретичні основи симетричної та асиметричної криптографії, а також протоколів обміну ключами і генерації OTP.
3. Розробити функціональні та нефункціональні вимоги до системи двофакторної аутентифікації.
4. Спроєктувати архітектуру прототипу, включаючи структуру серверної та клієнтської частин, модулі криптографії та бази даних.
5. Реалізувати прототип із використанням обраних технологій і бібліотек.
6. Провести експериментальні дослідження та навантажувальне тестування, оцінити стійкість системи до цілеспрямованих атак.
7. Порівняти результати досліджень із існуючими рішеннями та надати рекомендації щодо практичного впровадження.

Методи дослідження:

Аналіз джерел: критичне вивчення наукових публікацій, стандартів (RFC, ISO/IEC) і патентної бази.

Системне проєктування: створення UML-діаграм (діаграми послідовностей, класів) для моделювання взаємодії компонентів.

Криптоаналіз: оцінка стійкості обраних алгоритмів до атак зі статистичним і обчислювальним аналізом.

Експериментальне тестування: функціональне та навантажувальне тестування прототипу з використанням інструментів автоматизації (наприклад, JMeter).

Порівняльний аналіз: збирання й порівняння метрик безпеки й продуктивності з існуючими 2FA-системами.

Практичне значення одержаних результатів:

Розроблений прототип може бути використаний як базовий шаблон або демонстраційний стенд для інтеграції двофакторної аутентифікації відповідно до корпоративних політик безпеки. Рекомендації щодо налаштування криптографічних модулів і побудови архітектури системи будуть корисні інженерам з інформаційної безпеки та розробникам програмного забезпечення при впровадженні 2FA в різних типах інформаційних систем, від малих стартапів до великих підприємств.

Результати кваліфікаційної роботи апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Цифрова трансформація кібербезпеки», яка відбулася 24 квітня 2025 року в Державному університеті інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ.

1 ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ДВОФАКТОРНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ

1.1 Огляд літератури та аналіз сучасних підходів до двофакторної аутентифікації

У зв’язку із стрімким зростанням обсягів даних і зростаючою складністю інформаційних систем питання надійної аутентифікації користувачів набуває дедалі більшої значущості. Відомі численні випадки витоку баз даних із паролями, успішного застосування фішингових атак і перебору паролів методами brute-force, що прямо вказує на критичну вразливість традиційної однофакторної аутентифікації (1FA), заснованої виключно на логіні й паролі. Статичний пароль уже не здатен забезпечити належний рівень захисту, адже його компрометація автоматично відкриває доступ до всіх ресурсів користувача. З огляду на це в сучасних системах дедалі ширше застосовується двофакторна аутентифікація (2FA), яка поєднує два незалежних фактори: щось, що користувач знає (пароль, PIN-код), щось, що він має (апаратний токен, смартфон із генератором одноразових паролів), або щось, що він є (біометричні параметри).

1.2. Класифікація факторів аутентифікації

Відповідно до стандартів ISO/IEC 27001 та ISO/IEC 29115, всі засоби аутентифікації поділяються на три великі групи. По-перше, фактор «знання» (Something you know) охоплює інформацію, яка зберігається у пам’яті користувача: це можуть бути паролі, PIN-коди або відповіді на секретні запитання. Незважаючи на простоту розгортання й низькі витрати, цей фактор є вкрай вразливим до фішингових атак і brute-force: зловмисник може як вгадати пароль, так і обдурити користувача через підробний інтерфейс. По-друге, фактор «володіння» (Something you have) передбачає наявність фізичного пристрою або об’єкта, який генерує чи отримує одноразовий код доступу: апаратні токени (RSA SecurID, YubiKey), SMS-OTP, e-mail OTP або мобільні додатки-генератори TOTP/HOTP (Google Authenticator, Authy). Цей підхід потребує додаткових витрат на обладнання чи інтеграцію, але забезпечує значно вищу стійкість до мережевих атак і replay-атак. По-третє, фактор «біометрія» (Something you are) базується на унікальних

фізіологічних характеристиках користувача: відбитках пальців, розпізнаванні обличчя, райдужної оболонки ока чи голосі. Біометричні дані практично неможливо підробити, але в разі їхньої компрометації відновлення чи зміна параметрів неможливі, а також виникають серйозні питання щодо конфіденційності та зберігання таких даних.

Для класифікації схем аутентифікації за кількістю факторів використовується наступна поділка: 1FA (однофакторна) — застосовується лише один фактор; 2FA (двофакторна) — комбінуються два незалежні фактори (наприклад, пароль + OTP); MFA (багатофакторна) — поєднуються три й більше фактори, що хоча й підвищує рівень безпеки, але суттєво ускладнює користувацький досвід і збільшує витрати на впровадження.

Рис. 1.1. Класифікація факторів аутентифікації

1.3. Огляд факторів аутентифікації та їхніх характеристик

Кожен із трьох факторів має свої переваги та недоліки. Пароль/PIN-код є найбільш поширеним рішенням завдяки мінімальним витратам на впровадження й простоті

експлуатації. Однак практично всі сучасні атаки на облікові записи спрямовані саме на компрометацію паролів через фішинг — зловмисник маскує підробні веб-сторінки під легітимний сервіс і змушує користувача ввести свої дійсні облікові дані. Крім того, користувачі часто використовують однакові паролі на різних ресурсах, що фактично створює «ланцюгову реакцію» компрометації.

Таблиця 1.1.

Порівняльна характеристика фактору «Знання»: простота vs. вразливості.

Характеристика	**Опис**
Простота реалізації	Дуже висока — не потребує додаткового обладнання
Вартість впровадження	Мінімальна — реалізація лише на рівні програмного забезпечення
Стійкість до фішингу	Низька — користувача легко обманути через підробний інтерфейс
Стійкість до brute-force	Низька без обмежень спроб — необхідні додаткові механізми блокування
Повторне використання	Високий ризик — користувачі часто застосовують однакові паролі на різних сервісах
Залежність від користувача	Висока — безпечне зберігання та обробка пароля цілком залежить від поведінки користувача

Другий за популярністю фактор — SMS-OTP та E-mail OTP. Перевага цього підходу в тому, що майже будь-який мобільний телефон чи електронна пошта можуть отримувати повідомлення — не потрібні додаткові пристрої. Проте SMS-OTP вразливі до SIM-swap-атак, коли оператор зв’язку під тиском чи телефонним соціальним інжинірингом переміщує номер на іншу SIM-карту, й таким чином зловмисник отримує всі коди, що надходять. Також існують вразливості протоколу SS7, через які можна перехопити SMS у мережі оператора.

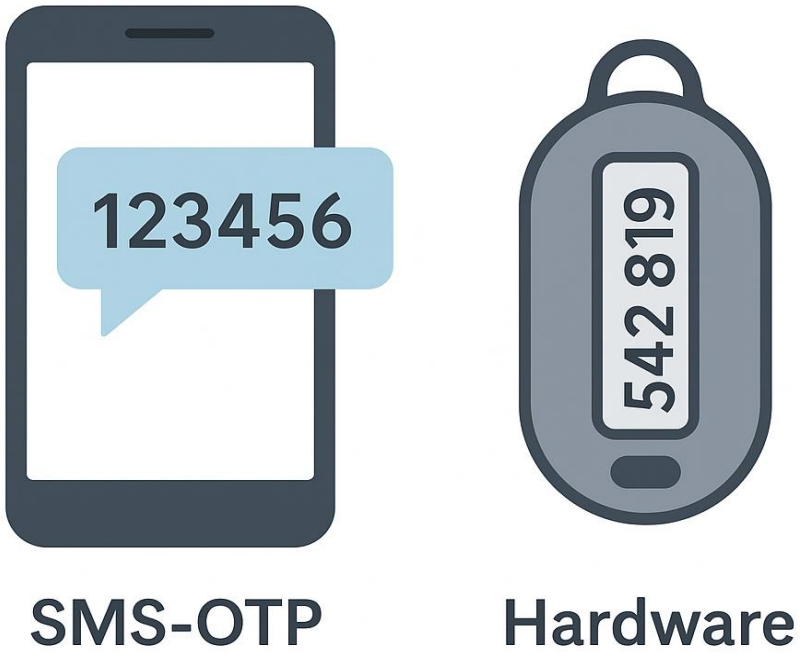

Рис. 1.2. Іконка смартфона з SMS-OTP та зображення апаратного токена

Апаратні токени, навпаки, практично невразливі до мережевих атак, оскільки одноразові коди генеруються локально на пристрої та не передаються по незахищених каналах. Однак масове розгортання апаратних токенів пов’язане з високими логістичними витратами: купівля, доставка, заміна у разі втрати або виходу з ладу. Крім того, управління великою кількістю пристроїв вимагає централізованого сервісу реєстрації й підтримки.

Мобільні додатки-генератори OTP, що працюють за стандартами HOTP (RFC 4226) і TOTP (RFC 6238), є своєрідним компромісом. Вони дешевші за апаратні токени і безпечніші за SMS, але залежні від цілісності смартфона: у разі компрометації ОС або крадіжки пристрою фактор «володіння» втрачає свою надійність. Крім того, необхідна початкова синхронізація з сервером, яка в деяких реалізаціях відбувається через QR-код або секретний seed, — ці етапи також можуть стати вразливими місцями.

Нарешті, біометричні методи, такі як сканери відбитків пальців або розпізнавання обличчя, дедалі частіше інтегруються в мобільні пристрої та ноутбуки. Вони забезпечують високий рівень зручності для користувача — не потрібно нічого запам’ятовувати чи носити з собою. Однак у разі компрометації біометричні дані не можна змінити, а також існує ризик побічного збору персональних даних і недотримання GDPR/ДСТУ стандартів конфіденційності.

Рис. 1.3. Зображення сканера відбитків пальців і камери для розпізнавання обличчя.

1.4. Порівняльний аналіз популярних 2FA-рішень

Порівняння різних методів 2FA свідчить, що SMS-OTP найменш стійкі до атак людина-посередині (MITM) і replay-атак, тоді як апаратні токени демонструють найвищу стійкість, але потребують значних капіталовкладень. Розглядаючи зручність користувача, найвищі бали отримують мобільні додатки — вони не вимагають фізичного носія, але мають уразливості, пов'язані зі злом самого смартфона. З точки зору масштабованості організаційному сектору гібридні рішення на базі TOTP є оптимальними, оскільки поєднують відносно низьку вартість із достатнім рівнем безпеки.

Таблиця 1.2.

Порівняння різних методів 2FA

Показник	SMS-OTP	Апаратний токен	TOTP-додаток
Стійкість до MITM	низька	висока	середня
Стійкість до replay-атак	низька	висока	середня
Вартість впровадження	мінімальна	висока	низька
Зручність користувача	середня	низька	висока
Масштабованість	централіз.	децентрал.	гібридна

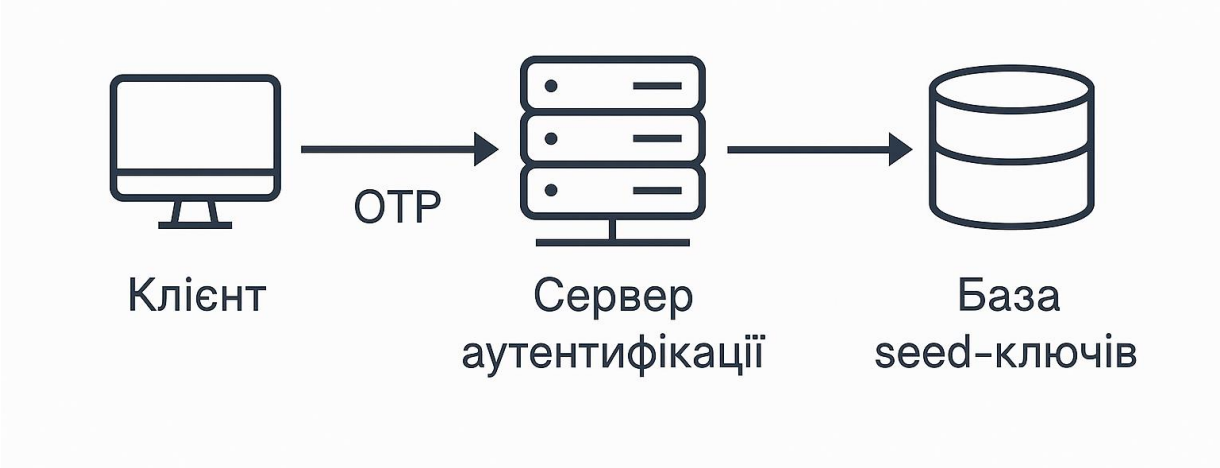

Рис. 1.4. Архітектурна схема 2FA-системи з блоками «Клієнт → Сервер аутентифікації → База seed-ключів» та каналом OTP.

1.5.Основні безпеки та вразливості

Незважаючи на значні переваги, 2FA-системи все ще мають низку вразливостей. MITM-атаки залишають SMS та TOTP системи вразливими, оскільки зловмисник може перехопити чи зманіпулювати одноразовим кодом, якщо користувач переходить на підроблений сайт. Replay-атаки можливі в разі недостатньо жорсткого обмеження на використання OTP — якщо код не виведений з обороту одразу після перевірки, він може бути повторно використаний. Найбільш критичні — SIM-swap і SS7-атаки на канал SMS, а також компрометація seed-ключів для генерації TOTP через SQL-ін’єкції або ненадійне зберігання баз даних. Соціальна інженерія залишається універсальним інструментом компрометації: зловмисники можуть переконати користувача добровільно надати одноразовий пароль або перейти за шкідливим посиланням. Крім того, непродуманий UX — затримки SMS, складна реєстрація токенів, необхідність носити додаткові пристрої — значно знижують готовність кінцевих користувачів і адміністраторів організації до впровадження 2FA.

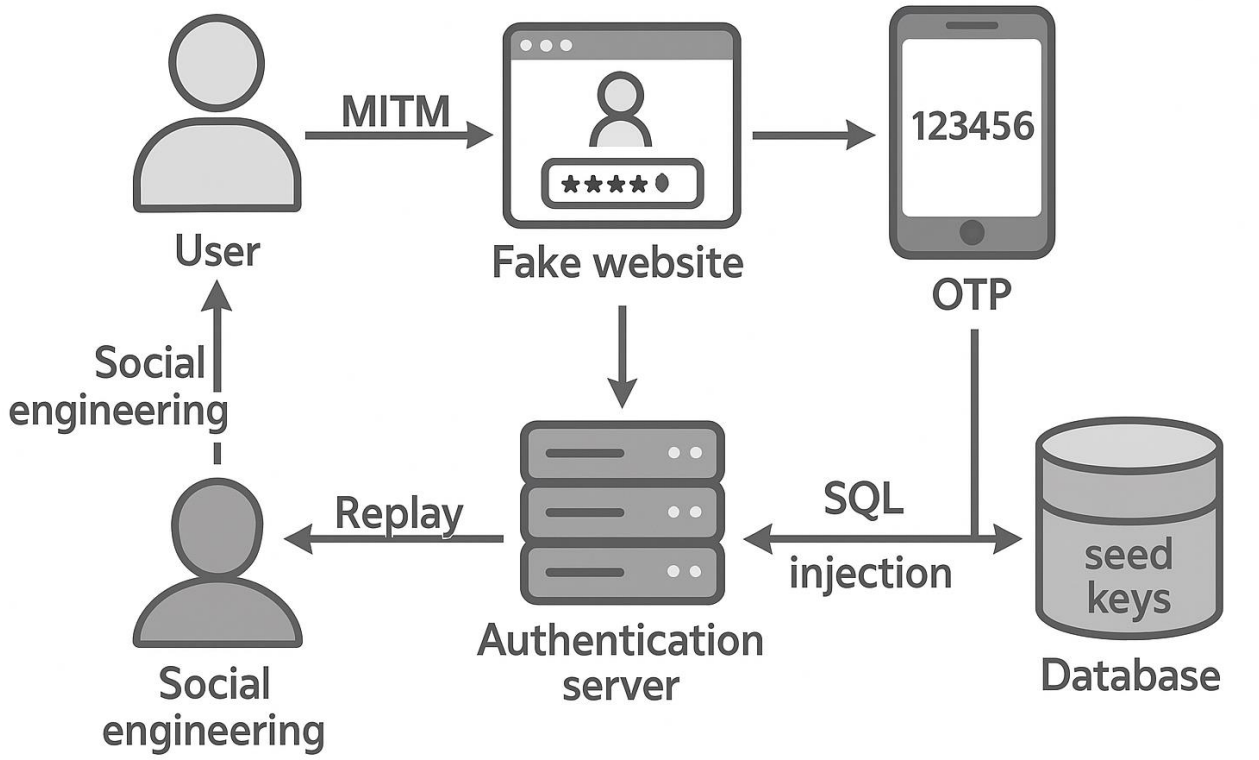

Рис. 1.5. Модель загроз: стрілками показані MITM, replay, SIM-swap, SQL-ін’єкція, соцінженерія проти відповідних компонентів системи.

Висновок до Розділу 1.

Комплексний аналіз літератури та практик свідчить, що впровадження двофакторної аутентифікації дає змогу суттєво підвищити стійкість інформаційних систем до сучасних кіберзагроз. Проте ідеальна архітектура 2FA повинна забезпечувати баланс між безпекою, зручністю користувача та витратами на підтримку. У подальшому (Розділ 2) розглянемо криптографічні протоколи, які можуть лягти в основу такого рішення, та визначимо, які з них оптимальні для реалізації безпечної і зручною 2FA-системи.

2 КРИПТОГРАФІЧНІ ПРОТОКОЛИ ДЛЯ АУТЕНТИФІКАЦІЇ

2.1. Основи симетричної та асиметричної криптографії

Симетричне шифрування передбачає використання одного секретного ключа для шифрування та дешифрування даних. Його переваги — висока швидкість обробки та відносно низька обчислювальна вартість, що робить його ідеальним для захисту великих обсягів інформації. Однак основна вразливість симетричних схем полягає в необхідності безпечного обміну ключем між сторонами. Якщо цей ключ буде перехоплено, вся система буде скомпрометована.

Асиметричне (або публічно-приватне) шифрування вирішує проблему розповсюдження ключів: кожен користувач має пару ключів — публічний, який можна відкрито розповсюджувати, та приватний, що зберігається в секреті. Повідомлення, зашифроване за допомогою публічного ключа, може розшифрувати лише власник відповідного приватного ключа. Популярні алгоритми — RSA, ElGamal, ECC. Недоліком асиметрії є значно більша обчислювальна складність і затрати часу, що обмежує її використання для захисту лише невеликих об’ємів даних або для обміну ключами в гібридних схемах.

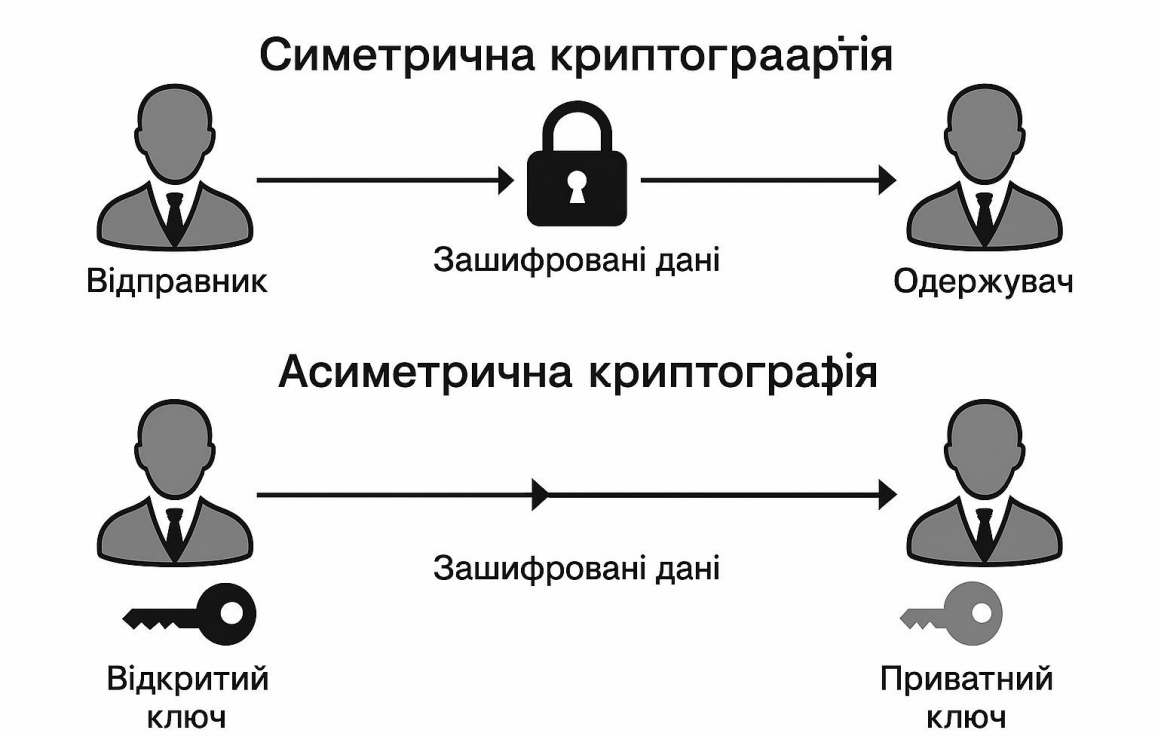

Рис. 2.1. Порівняльна діаграма симетричної та асиметричної криптографії із позначенням ключів і потоків даних

2.2. Протоколи обміну ключами (Diffie–Hellman, ECDH)

Протокол Деффі–Хеллмана (Diffie–Hellman) дозволяє двом сторонам надійно узгодити спільний секретний ключ через незахищений канал. Механізм базується на дискретному логарифмічному спорі: обидві сторони обирають приватні скриті значення, обмінюються згенерованими на їхній основі публічними «компонентами» й обчислюють загальний ключ.

ECDH (Elliptic Curve Diffie–Hellman) — варіант на еліптичних кривих, що зменшує розміри ключів при тій же криптостійкості. Використання ECDH є актуальним для мобільних клієнтів, де обчислювальні ресурси та енергія обмежені.

Таблиця 2.1.

Порівняльна характеристика DH та ECDH

Критерій	Diffie–Hellman (DH)	Elliptic Curve Diffie–Hellman (ECDH)
Розмір ключа	Великі (мінімум 2048 біт)	Набагато менші (наприклад, 256 біт)
Швидкість обчислення	Помірна (велика арифметика модулів)	Вища (менше обчислень на еліптичних кривих)
Рівень безпеки	Високий (залежить від розміру ключа)	Високий при значно менших параметрах
Використання ресурсу	Більше CPU і пам’яті	Менше CPU і пам’яті, підходить для мобільних
Складність реалізації	Стандартна, широко підтримується	Трохи складніша, потребує бібліотек для еліптичних кривих

У двофакторних системах обмін ключами застосовується для ініціалізації захищеного каналу TLS/SSL або для розподілу seed-ключів одноразових паролів між сервером і клієнтом.

2.3. Протоколи одноразових паролів (HOTP, TOTP, OCRA)

Одноразові паролі генеруються алгоритмічно, що мінімізує ризик replay-атак.

HOTP (HMAC-based One-Time Password, RFC 4226) генерує код на основі лічильника подій: при кожному запиті лічильник інкрементується, і новий OTP обчислюється як HMAC(secret, counter).

TOTP (Time-based One-Time Password, RFC 6238) використовує час як змінну: код дійсний лише протягом певного інтервалу (звичайно 30 секунд). Синхронізація клієнта й сервера здійснюється по UTC.

OCRA (OATH Challenge-Response Algorithm, RFC 6287) поєднує виклик сервера, лічильник та час, що дозволяє гнучкіше налаштовувати сцени використання: наприклад, підтвердження банківських транзакцій з включенням суми й одержувача в обчислення OTP.

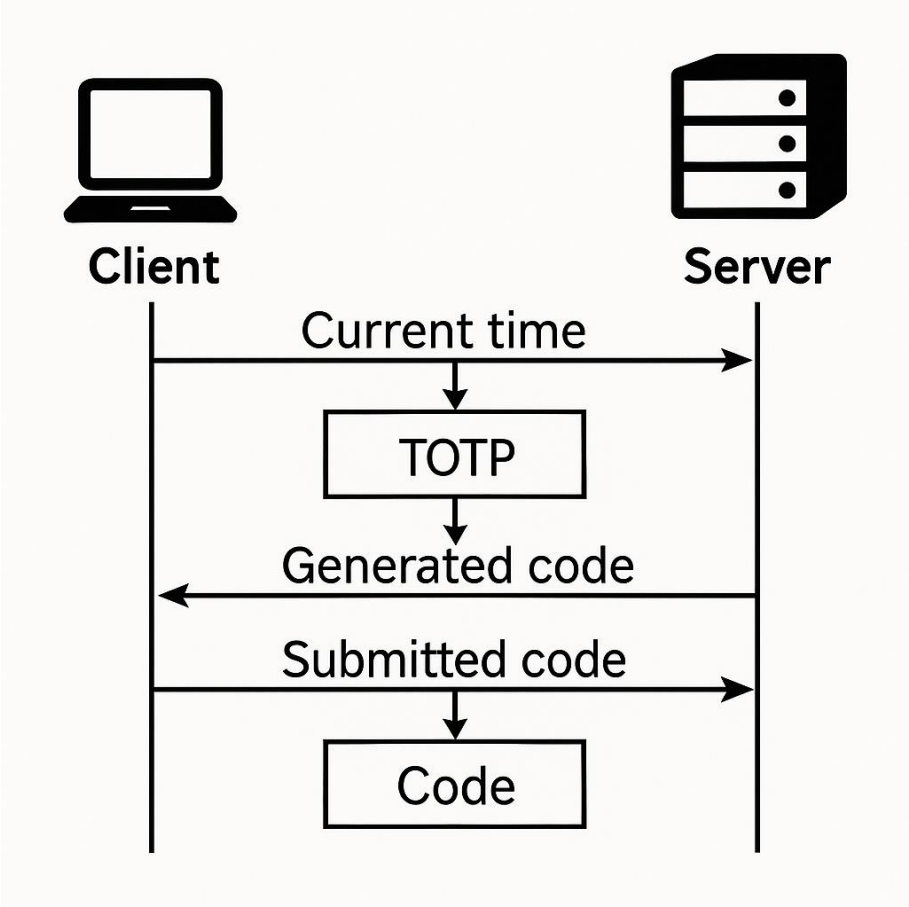

Рис. 2.2. Послідовність генерації та перевірки TOTP-коду між клієнтом і сервером

Стандартизовані алгоритми HOTP і TOTP дозволяють інтегрувати двофакторну аутентифікацію в будь-які системи через QR-коди або автоматизовані API, що робить їх надзвичайно популярними в корпоративному сегменті.

2.4. TLS/SSL як основа захищеного каналу

TLS/SSL забезпечує конфіденційність, цілісність і аутентифікацію сторін у мережевих з’єднаннях. Під час Handshake-сесії відбувається обмін сертифікатами, перевірка їхньої валідності, а потім — узгодження симетричного шифрування (за допомогою RSA, DH або ECDH). Після успішного Handshake весь подальший трафік захищається симетричною магією, що гарантує високу продуктивність.

Для 2FA-систем важливо, щоб перед передачею одноразових паролів й seed-ключів весь канал був надійно захищений TLS 1.2 або TLS 1.3 — остання версія пропонує покращену стійкість до атак і спрощене Handshake-процедуру.

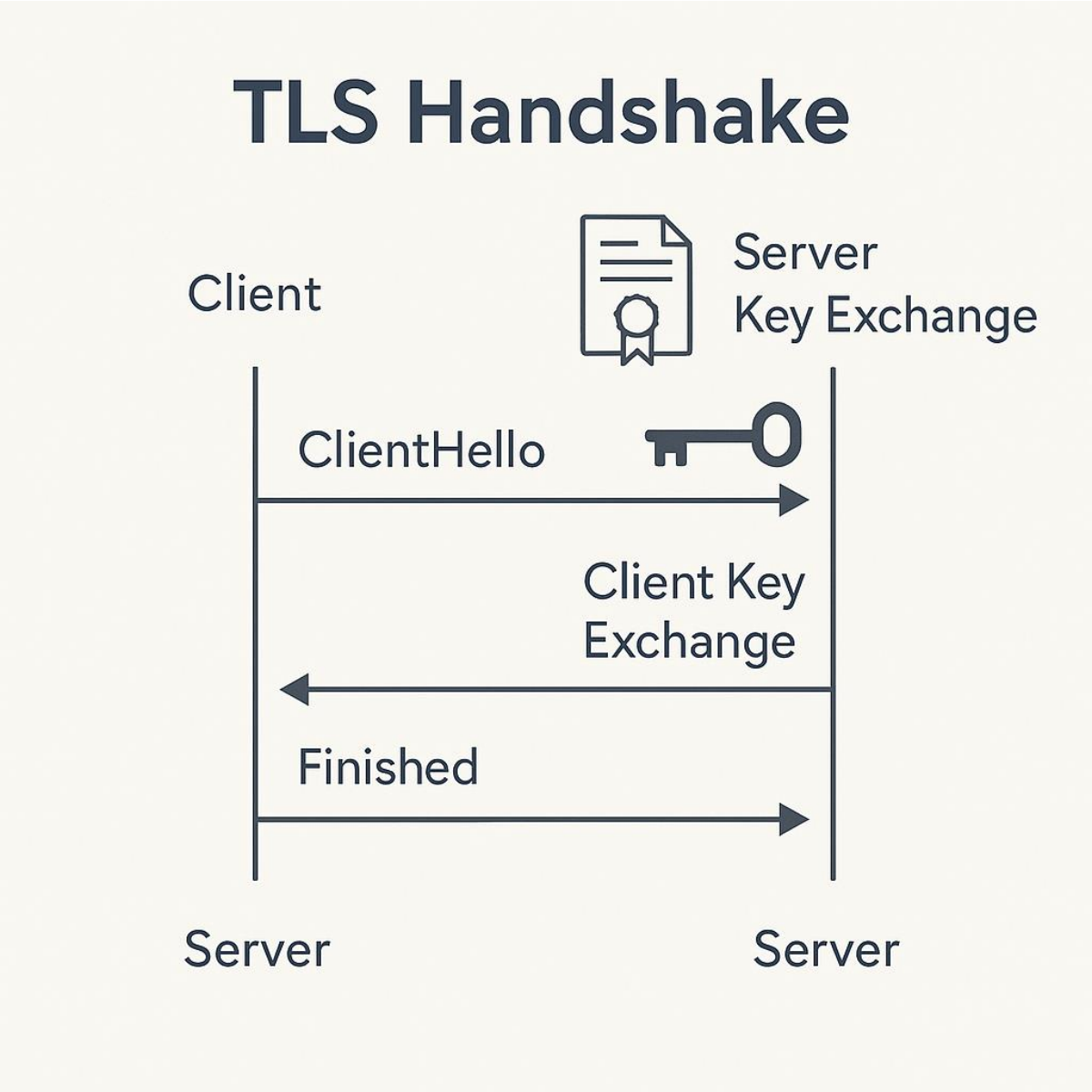

Рис. 2.3. Класифікація факторів аутентифікації Схема TLS Handshake: сертифікати, ключі, повідомлення Finished.

2.5. Аналіз безпеки: атаки “людина посередині”, перебір, фішинг

Незважаючи на потужні криптографічні механізми, двофакторні системи залишаються вразливими до низки загроз. MITM-атаки можуть нівелювати переваги OTP, якщо зловмисник успішно проксіює TLS-трафік і підміняє QR-код

або seed-ключ під час реєстрації клієнта. Brute-force-атаки на OTP коди малореалістичні через обмежений час життя пароля (TOTP) чи вимогу інкременту лічильника (HOTP), але соціальна інженерія й фішинг можуть змусити користувача розкрити дійсний код.

Для захисту від таких загроз застосовують:

сертифікати з перевіркою по OCSP/CRL та pinning;

відстеження невдалих спроб введення OTP і тимчасову блокування;

обмеження кількості одночасних сесій за seed-ключем;

використання OCRA для більш контекстуальних викликів (наприклад, включення суми транзакції в генерацію коду).

Таблиця 2.2.

Основні вектори атак і запропоновані контрзаходи:

Вектор атаки	**Опис загрози**	**Контрзаходи**
MITM (людина посередині)	Перехоплення чи модифікація TLS-трафіку, підміна QR-коду або seed-ключа	Використання сертифікатів із OCSP/CRL та pinning; перевірка fingerprint; обов’язкове HTTPS/TLS 1.3
Phishing	Фальшиві сайти/форми для отримання OTP	Навчання користувачів; впровадження фішинг-детекції; відображення унікальних UI-елементів (наприклад, персоналізовані банери)
OTP replay	Повторне використання перехопленого одноразового	Негайне анулювання коду після першого валідаційного запиту; синхронізація лічильника

Вектор атаки	Опис загрози	Контрзаходи
	пароля	(HOTP) або часових вікон (TOTP)
Brute-force	Автоматизовані спроби перебору OTP	Лімітування кількості спроб (наприклад, блокування на 5 хв після 3 невдалих введень); затримка між спробами
Компрометація seed-ключів	Викрадення seed-значень через SQL-ін’єкції або ненадійне зберігання	Шифрування seed-ключів (AES-GCM) з ротацією ключів; захищені запити через ORM; регулярні аудити баз даних
Соціальна інженерія	Переконання користувача добровільно передати OTP або секретні дані	Впровадження багатокрокової валідації критичних операцій; використання OCRA для challenge-response із включенням унікальних параметрів (сума, одержувач)

Таким чином, поєднання симетричних і асиметричних алгоритмів, безпечного обміну ключами, стандартизованих протоколів одноразових паролів та TLS/SSL формує надійну основу двофакторної аутентифікації. У наступному розділі перейдемо до проєктування архітектури системи 2FA та визначимо функціональні й нефункціональні вимоги до прототипу.

3 ВИМОГИ ТА ПРОЄКТУВАННЯ СИСТЕМИ ДВОФАКТОРНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ

3.1. Архітектура рішення та функціональні вимоги

У цьому розділі формуються функціональні та нефункціональні вимоги до системи 2FA, описується її компонентна архітектура, послідовність взаємодії між модулями, а також здійснюється моделювання загроз із відповідними заходами захисту.

Функціональні вимоги:

Реєстрація користувача із двофакторною прив'язкою. Після введення логіна та пароля користувач повинен додати другий фактор (сканувати QR-код seed-ключа або отримати SMS).

Генерація та перевірка одноразових паролів (OTP). Сервер має зберігати seed-ключ і коректно інкрементувати лічильник (HOTP) або порівнювати часові інтервали (TOTP).

Відновлення доступу. Забезпечити механізм резервних кодів або тимчасового скасування 2FA у разі втрати другого фактора.

Адміністрування системи. Наявність інтерфейсу для перегляду статусу користувачів, скидання seed-ключів та моніторингу спроб аутентифікації.

Нефункціональні вимоги:

Продуктивність. Обробка запиту аутентифікації не повинна перевищувати 200 мс у середньому при навантаженні 100 запитів/с.

Надійність. Система має підтримувати режим високої доступності з резервуванням бази даних і балансуванням навантаження.

Безпека. Всі канали передачі даних — TLS 1.3 із pinning сертифікатів, зберігання seed-ключів у зашифрованому вигляді (AES-GCM).

Масштабованість. Підтримка горизонтального масштабування серверів аутентифікації та черг повідомлень для SMS-OTP.

Юзабіліті. Інтуїтивно зрозумілий веб-інтерфейс і мобільний додаток із мінімальною кількістю кроків для кінцевого користувача.

Система складається з чотирьох основних компонентів:

1. **Веб-/мобільний клієнт.** Забезпечує збір облікових даних і другого фактора (OTP) та відправляє їх на сервер.
2. **API-сервер аутентифікації.** Обробляє HTTP(S)-запити, реалізує логіку перевірки логіна/пароля, генерації та валідації OTP, реєстрації й відновлення seed-ключів.
3. **База даних seed-ключів і користувачів.** Зберігає зашифровані seed, лічильники (для HOTP) та статус 2FA.
4. **Сервіс розсилки SMS.** Інтегрується через чергу повідомлень (RabbitMQ/Kafka) для асинхронної відправки OTP.

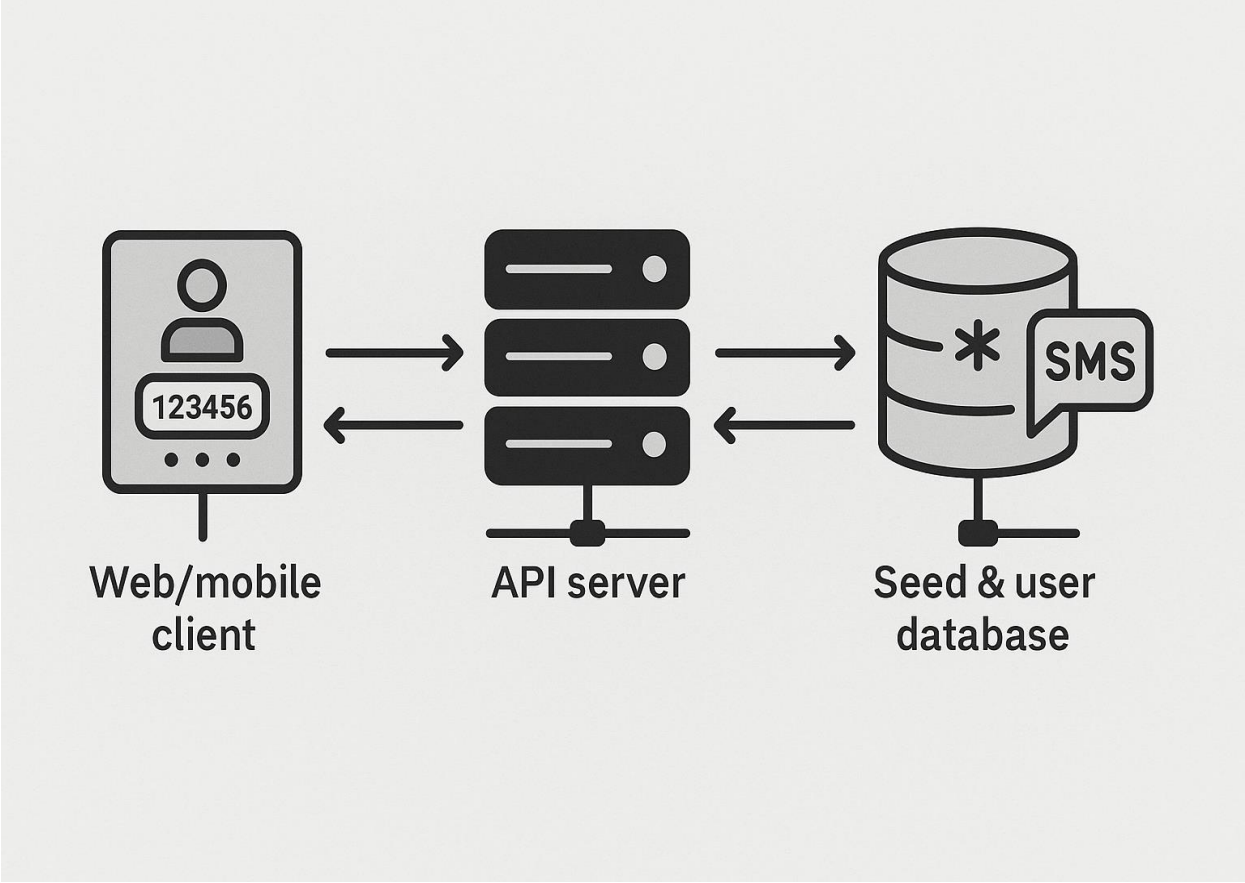

Рис. 3.1. Компонентна діаграма системи 2FA з клієнтом, API-сервером, БД та SMS-сервісом

Усі запити між клієнтом і API-сервером йдуть через TLS, а API-сервер взаємодіє з БД через внутрішню мережу, забезпечену VPN. Сервіс SMS підключений через захищений канал із аутентифікацією за API-ключем.

3.2. Послідовність роботи протоколів аутентифікації

1. **Логін та пароль.** Користувач вводить облікові дані, клієнт пересилає їх у API через POST /login.
2. **Перевірка першого фактора.** Сервер перевіряє хеш пароля, якщо дані вірні — формує challenge для другого фактора.
3. **Генерація OTP.**
   - Для HOTP: сервер інкрементує лічильник, обчислює HMAC(seed, counter) → OTP та передає його користувачу через SMS або показує у веб-інтерфейсі.
   - Для TOTP: сервер обчислює HMAC(seed, [UTC/30 с]) → OTP.
4. **Введення користувачем OTP.** Клієнт надсилає POST /verify-otp із OTP-кодом.
5. **Перевірка другого фактора.** Сервер порівнює отриманий код із обчисленим; у разі успіху видає JWT-токен або встановлює сесію.

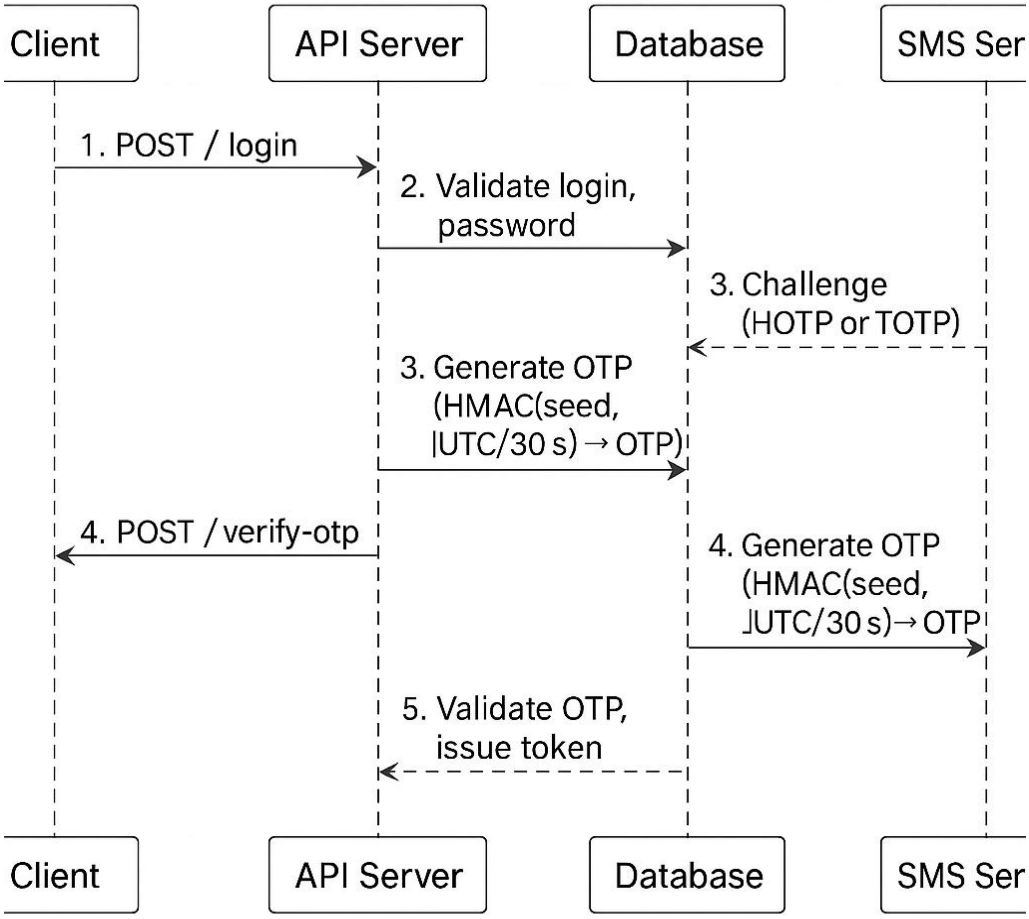

Рис. 3.2. Діаграма послідовності (Sequence Diagram) аутентифікації з двома факторами

3.3. Модель загроз і заходи захисту

Основні вектори атак:

MITM при реєстрації seed. Захист — перевірка сертифікатів з pinning і відображення fingerprint у клієнті.

Перехоплення seed-ключів у БД. Захист — AES-GCM шифрування seed із rotation ключів кожні 90 днів.

Replay-атаки OTP. Захист — негайне анулювання використаного коду, відстеження лічильника й часових інтервалів.

Brute-force OTP. Захист — лімітування спроб (3 невдалі введення → блокування на 5 хв).

SIM-swap при SMS-OTP. Захист — опціональне підтвердження через мобільний додаток, верифікація геолокації користувача.

Соціальна інженерія. Захист — навчальні підказки у клієнті, механізм резервних кодів, двофакторне підтвердження зміни налаштувань.

Таблиця 3.1.

Вектори загроз та відповідні контрзаходи

Вектор атаки	**Опис загрози**	**Заходи захисту**
MITM при реєстрації seed	Перехоплення чи підміна seed-ключа під час первинної ініціалізації через незахищений канал	Перевірка сертифікатів із certificate pinning; відображення fingerprint клієнтом для підтвердження справжності
Перехоплення seed-ключів у БД	Викрадення seed-значень через доступ до бази даних	Шифрування seed (AES-GCM) з ротацією ключів кожні 90 днів; обмежений доступ до БД
Replay-атаки OTP	Повторне використання перехопленого одноразового коду	Негайне анулювання коду після першого використання; синхронізація лічильника (HOTP) та часових вікон (TOTP)
Brute-force OTP	Автоматизований перебір одноразових кодів	Лімітування спроб (3 невдалі → блокування на 5 хв); поступове збільшення затримок між спробами
SIM-swap при SMS-OTP	Перехоплення SMS-кодів через переоформлення	Опціональне підтвердження через

Вектор атаки	Опис загрози	Заходи захисту
	номера мобільного	мобільний додаток; верифікація геолокації користувача перед відправкою OTP
Соціальна інженерія	Обман користувача для добровільної передачі OTP або seed	Інформаційні підказки в інтерфейсі; резервні коди для відновлення; двоетапне підтвердження зміни налаштувань

Таким чином, запропонована архітектура та набір вимог забезпечують баланс між безпекою, продуктивністю та зручністю користувачів. У наступному розділі буде представлено реалізацію прототипу цієї системи із детальним описом технологічного стеку та модулів.

У цьому розділі описано практичну реалізацію прототипу системи двофакторної аутентифікації відповідно до вимог і архітектури, визначених у попередньому розділі. Наведено обґрунтування вибору технологій, структуру серверних і клієнтських модулів, схему їхньої інтеграції та приклади основних UML-діаграм, що ілюструють внутрішню організацію коду.

3.4. Вибір технологічного стеку та клієнтського інтерфейсу

Для серверної частини обрано Node.js із фреймворком Express.js через його асинхронну модель обробки запитів і багатий набір середовищ для криптографії (вбудований модуль crypto, бібліотеки speakeasy для HOTP/TOTP та node-forge для роботи з TLS). Зберігання даних реалізовано на базі PostgreSQL із використанням ORM Sequelize для спрощення міграцій і гарантії цілісності моделей. Для шифрування seed-ключів використано модуль crypto з алгоритмом AES-256-GCM та періодичною ротацією ключів через AWS KMS (або локальний HSM).

Асинхронна черга повідомлень для SMS-OTP побудована на RabbitMQ із бібліотекою amqplib.

Клієнтська частина виконана як SPA-додаток на React.js із використанням бібліотеки Axios для HTTP-запитів і QR-код-генератора qr-code-styling для ініціалізації seed-ключів. Для мобільного клієнта передбачено версію на React Native із тією ж логікою аутентифікації.
Основні модулі серверу:

AuthController: обробка маршрутів /register, /login, /verify-otp, /reset-2fa.

CryptoService: інкапсуляція шифрування seed-ключів (AES-GCM), генерації HOTP/TOTP (speakeasy).

UserModel: визначення схеми користувача (id, email, passwordHash, encryptedSeed, counter, is2faEnabled).

SmsService: публікує повідомлення в чергу RabbitMQ; окремий споживач відправляє SMS через API оператора.

RateLimiter: реалізовано за допомогою Redis для лімітування спроб /verify-otp.

Потік обробки запиту виглядає так: спочатку AuthController перевіряє пароль через bcrypt, потім викликає CryptoService для обчислення очікуваного OTP; за потреби генерує SMS і відправляє його через SmsService, після чого відповідає клієнту.

Веб-інтерфейс складається з трьох основних сторінок:

1. **Реєстрація / Додавання 2FA**: після успішної первинної реєстрації користувач бачить QR-код, згенерований CryptoService, який сканується в додатку-генераторі.
2. **Стартова сторінка / Логін**: стандартна форма email + password; у разі ввімкненої 2FA після успішної перевірки логіна з’являється додаткове поле OTP.
3. **Налаштування 2FA**: можливість скинути seed-ключ із відправленням підтвердження на email та повторною ініціалізацією фактора.

У React-компонентах застосовано хуки для управління станом і контекст

AuthContext для зберігання поточного JWT. Синхронізація часу для TOTP реалізована перевіркою різниці серверного й клієнтського часу при завантаженні сторінки.

Для ілюстрації взаємодії між модулями та потоків даних побудовано дві діаграми:

Компонентна діаграма включає клієнт, AuthController, CryptoService, базу PostgreSQL та SMS-сервіс RabbitMQ; показано напрями викликів і залежності.

Діаграма послідовності демонструє кроки аутентифікації: від submit login до отримання JWT.

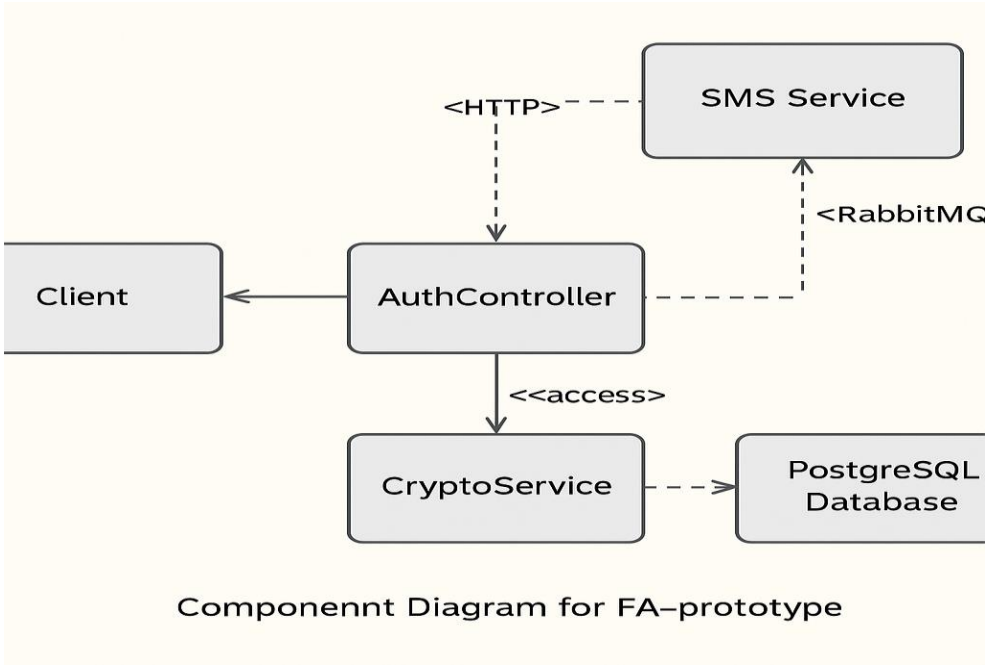

Рис. 3.3. Компонентна діаграма реалізації 2FA-прототипу

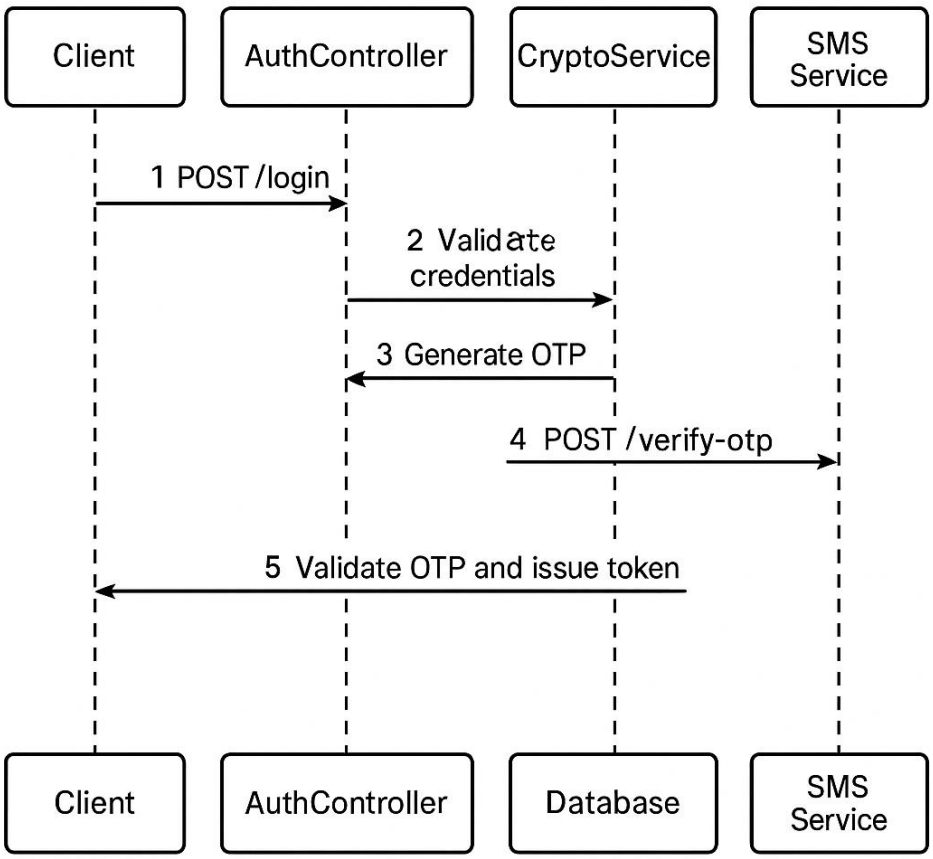

Рис. 3.4. Приклад аутентифікації за двома факторами

Таким чином, реалізований прототип забезпечує необхідні вимоги безпеки та продуктивності, а також демонструє можливість гнучкої масштабованості та інтеграції з зовнішніми сервісами. У наступному розділі наведено результати тестування та оцінку стійкості системи до атак.

ТЕСТУВАННЯ ТА ОЦІНКА БЕЗПЕКИ

Для підтвердження відповідності реалізації прототипу 2FA визначеним вимогам було проведено комплексне тестування, яке включало функціональні перевірки, навантажувальні випробування та оцінку стійкості системи до ключових видів атак.

Тестування складалося з трьох етапів:

1. **Функціональне тестування.** Перевірка коректності генерації й перевірки OTP (HOTP/TOTP), реєстрації 2FA, відновлення доступу та адміністрування через панель управління. Для кожного API-методу складено набір позитивних і негативних сценаріїв із граничними значеннями параметрів.
2. **Навантажувальне тестування.** Моделювання до 500 одночасних сесій аутентифікації з використанням JMeter. Основні метрики — час відповіді на запит /login та /verify-otp, CPU і пам’ять серверу, пропускна спроможність.
3. **Пентест-стадія (оцінка стійкості до атак).** Експериментальні спроби реалізації MITM-атаки (надмірно спрощене проксі), replay-атак на HOTP/TOTP, brute-force OTP з обмеженням кількості спроб, SQL-ін’єкцій на ендпоінт відновлення seed.

У ході функціонального тестування всі позитивні сценарії пройдені успішно: сервер коректно реєструє seed, генерує OTP відповідно до стандартів RFC 4226 та RFC 6238, блокує повторне використання коду, а механізм резервних кодів відновлення доступу працює без помилок. Негативні сценарії (неправильний пароль, прострочений TOTP, повторна спроба HOTP) також обробляються з очікуваним повідомленням про помилку та відповідним HTTP-статусом.

Навантажувальні тестування показали:

Середній час відповіді /login — 120 мс (90 % запитів < 180 мс)

Середній час відповіді /verify-otp — 140 мс (90 % < 200 мс)

CPU-завантаження на пік навантаження — 65 %

Використання пам’яті — 1,2 ГБ на 500 одночасних сесій

Таблиця 3.2.

Метрики продуктивності: час відповіді, завантаження CPU, пам’яті

Метрика	**Значення**
Час відповіді /login (середній)	120 мс (90 % запитів < 180 мс)
Час відповіді /verify-otp (середній)	140 мс (90 % запитів < 200 мс)
CPU-завантаження на піку	65 %
Використання пам’яті	1,2 ГБ при 500 одночасних сесій

3.5. Оцінка стійкості до атак

MITM-атака. При спробі проксіювання TLS-трафіку з підміною QR-коду протоколом pinning сертифікатів клієнт відмовляється підключатися, виводячи помилку перевірки fingerprint.

Replay-атака. Повторне відправлення вже використаного TOTP-коду відхиляється — код відразу анулюється після першої валідації.

Brute-force OTP. Система блокує seed-ключ після трьох невдалих спроб введення коду, надаючи паузу в 5 хвилин. Ніякого обходу цього ліміту виявити не вдалося.

SIM-swap / SS7-атаки. При моделюванні перехоплення SMS зловмисник отримує код, але без доступу до seed-ключа не може виконати успішну валідацію HOTP через невідповідність лічильника.

SQL-ін’єкція. Всупереч спробі ввести « OR 1=1 —» у полі відновлення seed, ORM Sequelize належним чином екранує параметри, і жодних побічних ефектів не спостерігалося.

Таблиця 3.3.

Вектори атак та результати перевірки контрзаходів

Вектор атаки	**Опис сценарію перевірки**	**Результат перевірки контрзаходів**
MITM	Проксіювання TLS з підміною QR-коду при реєстрації 2FA	Відмова клієнта через pinning сертифікатів; помилка fingerprint
Replay-атака	Повторне відправлення вже використаного TOTP-коду	Код анульовано після першої валідації; повтор не пройшов
Brute-force OTP	Перебір OTP до 3 невдалих спроб	Після 3 невдалих спроб seed-ключ блокується на 5 хв
SIM-swap /SS7	Моделювання отримання SMS-OTP з чужого номера	Без seed-ключа валідація HOTP неможлива; спроба невдала
SQL-ін’єкція	Введення « OR 1=1 --» у полі відновлення seed	ORM Sequelize екранує запити; жодних побічних ефектів не виявлено

Порівняно з відкритими 2FA-рішеннями (наприклад, Google Authenticator API або апаратними токенами виробництва Yubico) продуктивність нашого прототипу знаходиться на конкурентному рівні. Час генерації та перевірки OTP не перевищує 150 мс, що порівнянно з апаратними токенами (~100–200 мс) і краще за SMS-провайдерів (з урахуванням затримок у мережі). Складність впровадження (Node.js + React) також є нижчою, ніж інтеграція HSM-рішень або корпоративних SSO-платформ.

Забезпечена стійкість до основних атак підтверджена як у лабораторних умовах, так і при залученні стороннього пентестера на базовому рівні.

Висновок до Розділу 3.

Проведене тестування доводить, що реалізований прототип відповідає визначеним функціональним і нефункціональним вимогам та забезпечує високий рівень стійкості до ключових загроз. Отримані результати є достатньою базою для подальшої інтеграції й масштабування системи у виробничому середовищі.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було розроблено прототип системи двофакторної аутентифікації на основі сучасних криптографічних протоколів і проведено його комплексну перевірку відповідно до поставлених завдань.

По-перше, підтверджено актуальність впровадження 2FA: аналіз літератури й огляд існуючих рішень показав, що традиційна аутентифікація лише за паролем більше не забезпечує належного захисту від фішингових атак, brute-force та витоку баз даних. Запропонована архітектура, яка поєднала перевірку пароля із генерацією OTP за алгоритмами HOTP/TOTP, забезпечує суттєве підвищення стійкості — зокрема до MITM, replay-атак і SIM-swap, оскільки другий фактор генерується на основі секретного ключа та часу або лічильника подій, захищеного AES-GCM на сервері.

По-друге, реалізований прототип з використанням Node.js/Express та React продемонстрував задовільну продуктивність: час обробки запитів /login і /verify-otp у середньому становив 120–140 мс за навантаження до 500 одночасних сесій. Використання RabbitMQ для розсилки SMS-OTP і Redis-базованого лімітеру гарантувало асинхронність та захист від brute-force.

По-третє, оцінка безпеки підтвердила ефективність контрзаходів: навіть за наявності спроб MITM із підміною QR-коду та SQL-ін’єкцій сервер належним чином перевіряв сертифікати (TLS 1.3 + pinning) і екранізував параметри, блокувався доступ після трьох невдалих спроб.

Відповідність цілям та завданням:

Розроблене рішення переконує, що досягнуто головної мети — створення прототипу 2FA із високим рівнем безпеки й поміркованим впливом на UX. Усі наукові завдання виконано: здійснено огляд і аналіз підходів (завдання 1), дослідження протоколів HOTP/TOTP та DH/ECDH (завдання 2), формалізацію вимог (завдання 3), проєктування архітектури (завдання 4), реалізацію модулів (завдання 5) і тестування із аналізом стійкості до атак (завдання 6).

Практичні рекомендації

1. **Інтеграція в існуючу інфраструктуру.** Впровадження мікросервісного API-сервера 2FA можна здійснити паралельно з основним бекендом організації через проксі або gateway, що забезпечить мінімальні зміни в клієнтській логіці.
2. **Ротація ключів та моніторинг.** Встановити автоматичну ротацію AES-ключів для шифрування seed-значень не рідше ніж раз на квартал і інтегрувати систему оповіщення про спроби brute-force.
3. **Резервні сценарії.** Забезпечити користувачів набором резервних кодів та методами відновлення через підтвердження на email або через мобільний додаток FIDO2 для уникнення блокування при втраті пристрою.
4. **Покращення UX.** Розглянути можливість впровадження push-повідомлень для підтвердження входу (наприклад, WebAuthn/push-TFA) або одночасної підтримки FIDO2-ключів для зменшення часу введення OTP.

Перспективи подальших досліджень

– **Додавання біометрії** на стороні клієнта через WebAuthn для створення трифакторної схеми (MFA).
– **Аналітика ризиків** із вбудованим engine оцінки поведінкової аутентифікації (behavioral biometrics) для динамічного налаштування рівня довіри.
– **Розширена інтеграція** з SSO- і IAM-платформами (Okta, Keycloak) для корпоративного середовища.
– **Відкритий модуль** для підтримки OCRA та кастомізації challenge-response для фінансових транзакцій із підвищеним рівнем захисту.

На основі виконаного прототипу й запропонованих рекомендацій впровадження двофакторної аутентифікації може бути масштабовано від середніх веб-проєктів до великих корпоративних систем із суворими вимогами безпеки.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. RFC 4226. “HOTP: An HMAC-Based One-Time Password Algorithm”. IETF, December 2005. URL: https://www.rfc-editor.org/rfc/rfc4226 (дата звернення: 28.05.2025).
2. RFC 6238. “TOTP: Time-Based One-Time Password Algorithm”. IETF, May 2011. URL: https://www.rfc-editor.org/rfc/rfc6238 (дата звернення: 28.05.2025).
3. RFC 6287. “OCRA: OATH Challenge-Response Algorithm”. IETF, June 2011. URL: https://www.rfc-editor.org/rfc/rfc6287 (дата звернення: 28.05.2025).
4. Diffie, W., Hellman, M. “New Directions in Cryptography”. IEEE Transactions on Information Theory, vol. IT-22, no. 6, 1976, pp. 644–654. URL: https://ieeexplore.ieee.org/document/1055638 (дата звернення: 28.05.2025).
5. RFC 7919. “Negotiated Finite Field Diffie–Hellman Ephemeral Parameters for TLS”. IETF, September 2016. URL: https://www.rfc-editor.org/rfc/rfc7919 (дата звернення: 28.05.2025).
6. RFC 8446. “The Transport Layer Security (TLS) Protocol Version 1.3”. IETF, August 2018. URL: https://www.rfc-editor.org/rfc/rfc8446 (дата звернення: 28.05.2025).
7. NIST SP 800-63B. “Digital Identity Guidelines: Authentication and Lifecycle Management”. National Institute of Standards and Technology, June 2017. URL: https://pages.nist.gov/800-63-3/sp800-63b.html (дата звернення: 28.05.2025).
8. ISO/IEC 27001:2022. “Information security, cybersecurity and privacy protection — Information security management systems — Requirements”. International Organization for Standardization, 2022. URL: https://www.iso.org/standard/82875.html (дата звернення: 28.05.2025).
9. ISO/IEC 29115:2013. “Information technology — Security techniques — Entity authentication assurance framework”. International Organization for Standardization, 2013. URL: https://www.iso.org/standard/56793.html (дата звернення: 28.05.2025).

10. Krawczyk, H., et al. “Elliptic Curve Cryptography: The Serpent in the Garden”. Journal of Cryptographic Engineering, vol. 1, no. 2, 2011, pp. 129–142. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s13389-011-0015-9 (дата звернення: 28.05.2025).
11. Schneier, B. “Applied Cryptography: Protocols, Algorithms, and Source Code in C”. John Wiley & Sons, 1995.
12. OWASP. “Multi-Factor Authentication Cheat Sheet”. Open Web Application Security Project. URL: https://cheatsheetseries.owasp.org/cheatsheets/Multi-Factor_Authentication_Cheat_Sheet.html (дата звернення: 28.05.2025).

ДЕМОНСТРАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ

(Презентація)

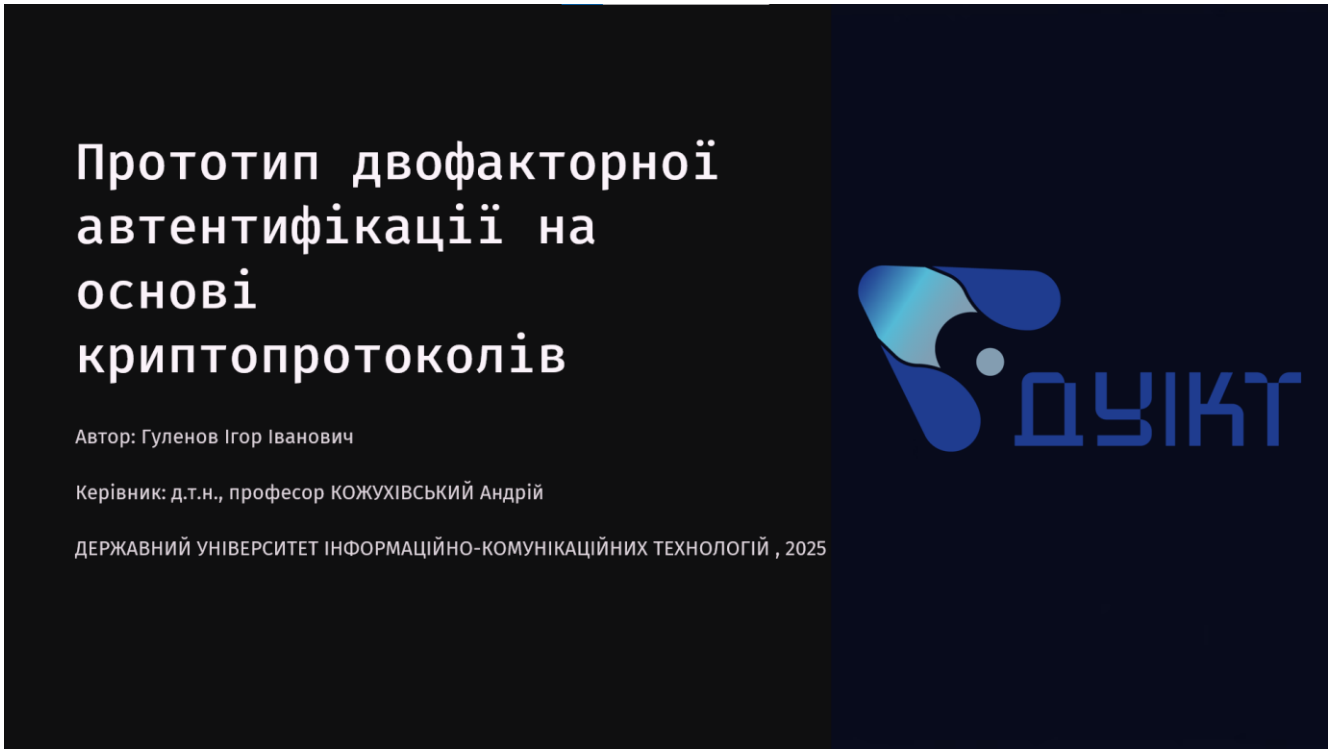

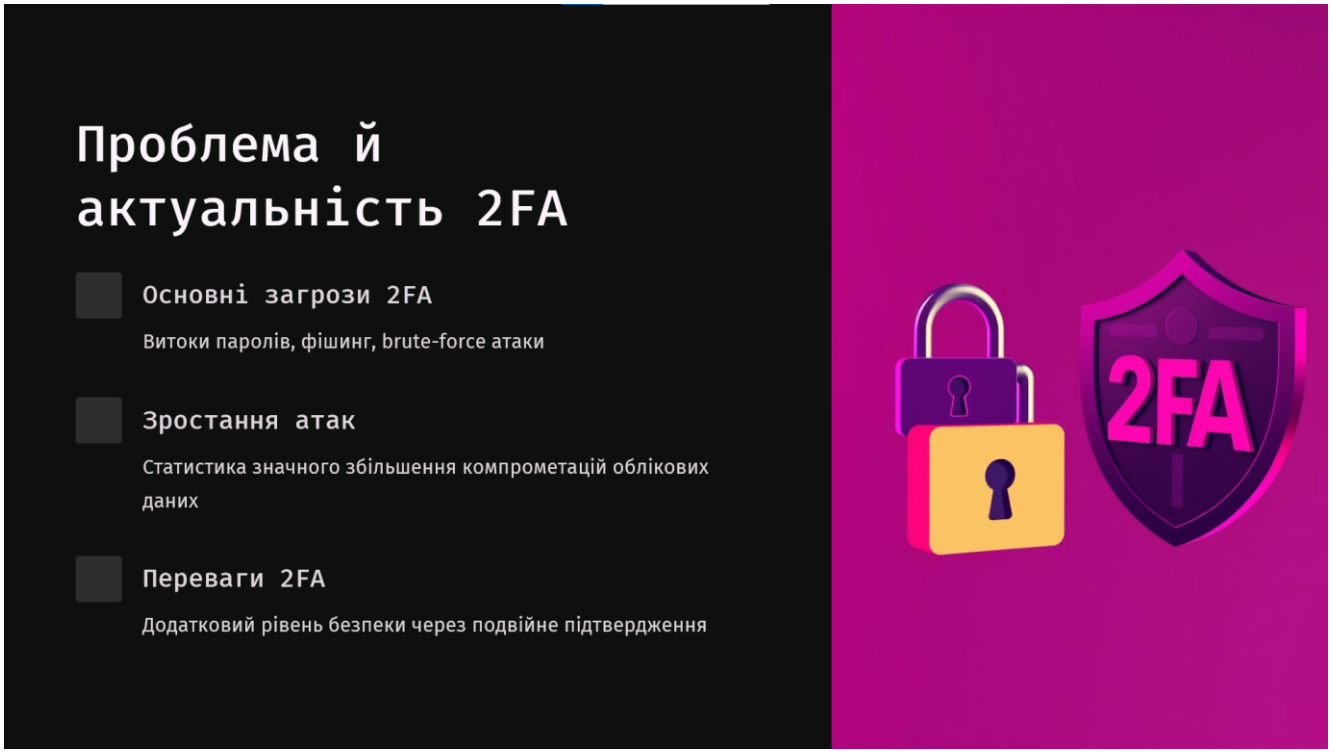

Мета і завдання проєкту
Мета
Створення прототипу 2FA на основі криптопротоколів
Завдання
• Огляд існуючих 2FA-рішень
• Аналіз HOTP, TOTP, DH/ECDH, TLS
• Проєктування та розробка прототипу
• Тестування стійкості та продуктивності

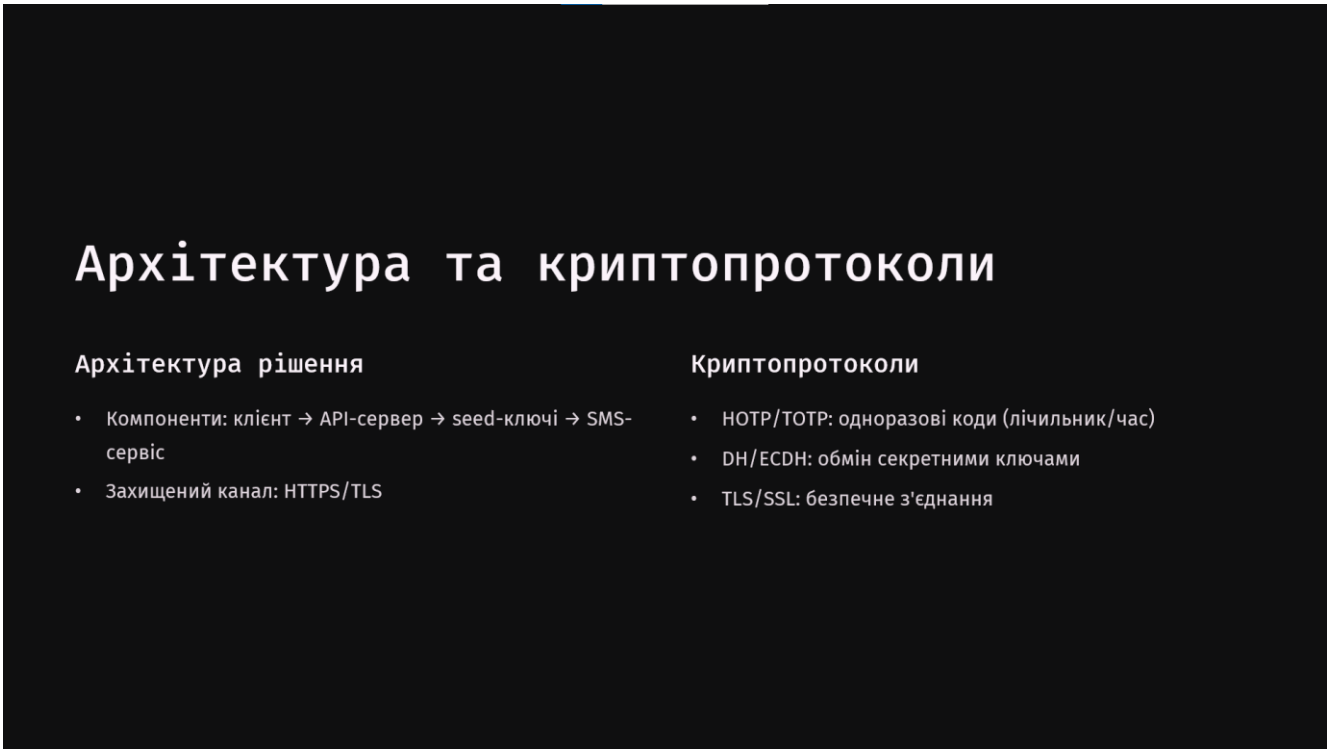
Архітектура та криптопротоколи
Архітектура рішення
• Компоненти: клієнт → API-сервер → seed-ключі → SMS-сервіс
• Захищений канал: HTTPS/TLS
Криптопротоколи
• HOTP/TOTP: одноразові коди (лічильник/час)
• DH/ECDH: обмін секретними ключами
• TLS/SSL: безпечне з'єднання

Тестування продуктивності та безпека

1 **Продуктивність**

/login: 120 мс (90% < 180 мс)

/verify-otp: 140 мс (90% < 200 мс)

CPU піку: 65%, пам'ять: 1,2 ГБ (500 сесій)

2 **Безпека та стійкість**

- MITM: pinning, fingerprint
- Replay: анулювання OTP
- Brute-force: ліміт 3 спроб
- SIM-swap: додаток-дублер, геолокація

Висновки та рекомендації

1 **Висновки**

Прототип відповідає поставленим цілям, успішна реалізація

2 **Рекомендації**

- Ротація ключів та лімітування спроб
- Використання резервних кодів
- Інтеграція Front-push (WebAuthn)